

“Know yourself!” – Hermenegild Shkorpil for the natural heritage of Bulgaria „Познай себе си!“ – Херменегилд Шкорпил за природното наследство на България

Zhivka Janakieva, Chavdar Nachev
Живка Янакиева, Чавдар Начев

Earth and Man National Museum, 1421 Sofia; E-mails: zhivka.y@gmail.com; chnachev@gmail.com

Abstract. The name of Hermenegild Shkorpil is closely connected with the history of Bulgarian archaeology, but his contribution to the study of Bulgaria’s natural resources remains neglected. H. Shkorpil has made scientific contributions to Bulgarian botany, entomology, mineralogy, general geology, minerals, paleogeography, karstology, speleology, hydrology and geography. He has published scientific monographs on Bulgaria’s natural resources and the first geological map of South Bulgaria on scale 1:420 000.

Keywords: natural heritage of Bulgaria, Hermenegild Shkorpil, geological map of South Bulgaria.

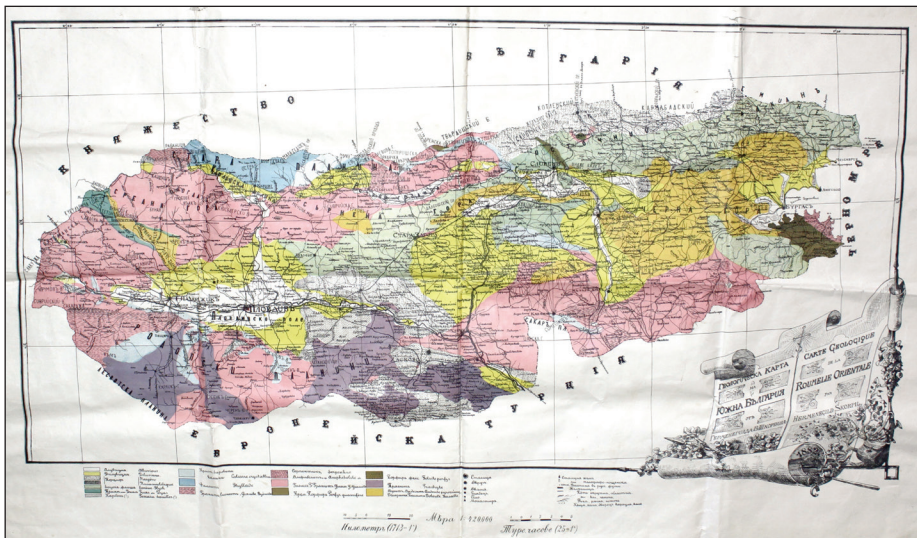
Името на Херменегилд (Херман, Хермин) Вацлав Шкорпил, заедно с неговия брат Карел, е свързано завинаги с българската археология, но приносът им в изследване на природните богатства на нашата страна остава непопулярен. Х. Шкорпил (1858–1923), завършва естествена история със специализация „Минералогия и ентомология“ в Университета в Лайпциг. За значимостта на трудовете в областта на геологията на братя Шкорпил еднозначно говори тяхното включване в библиографията на обобщаващия труд *Геология на България*, написан от първия български геолог Георги Златарски (Zlatarski, 1927), който ги нарежда в списъка на „домашни геолози“.

След пристигането си в Пловдив Х. Шкорпил започва да събира материали за написване на учебник по география и съставяне на геоложка карта на Южна България, като същевременно прави хербарий, ентомологична и геологична сбирка за училищната колекция. В книжката „*Някои бележки върху пловдивските води*“ (Shkorpil, 1881) той представя своите теренни наблюдения върху геологията, публикувайки първия геоложки разрез на „Пловдивската равнина“. Схемата е изчертана на ръка във всяка книжка. Екземпляр с посвещение от автора за областния префект на град Пловдив – Начо Начев се съхранява в библиотеката на Медицинска академия, София.

През 1882 г. в Първия годишен отчет на Областната реална гимназия в Сливен (Shkorpil, 1882a) Х. Шкорпил публикува статията „*Геологическа карта на Южна България*“, което е първото обобщение за минералните богатства на нашата страна с обосновка за необходимостта от „*практическото значение на познаване на камъните*“. В края на същата година излиза от печат самата

карта, като карта на Източна Румелия (Shkorpil, 1882b), отпечатана в Прага (фиг. 1). За нея се съобщава във вестник *Народний глас* № 347. Днес тя се съхранява в частни колекции, но не и в библиотеки. Съществуването на тази карта в мащаб 1:420 000 (46 × 94 cm) не е цитирана или коментирана в нито една геоложка публикация до сега. В литературата по геология на България се споменава по-малка карта в мащаб 1:3 000 000, приложена към книгата „*Природни богатства в цялокупна България*“ (Shkorpil, 1884; Bonchev, 1955).

Х. Шкорпил издава монографии, свързани с полезните изкопаеми на България, в две издания. В тях обобщава минералните богатства на страната, което дава начало на неговите научни изследвания. В „*Изкопаеми богатства измерени до сега в цялокупна България, с особено зрение на геологическата карта на Южна България*“ (Shkorpil, 1882a) се изтъква научното значение на геологическата карта на България, издадена през същата година. Останалите теми са: земетресенията в България; минерални извори; практическо приложение на геологическата карта; злато в България; среброносни руди в България; олово; желязо и желязарска промишленост в Самоков; черна желязна руда в Южна България; мед, съединения и сплави; най-разпространените камъни в Южна България и рудниците с таблица на геологическите формации в Южна България; каменна сол; пещери; приложение на геологическата карта в земеделието; статистика на количеството орна пръст в Южна България; приложение на геологическата карта в промишлеността и др. Съставя списък на повече от 35 минерала и техните находища в Южна България (Shkorpil, 1882c) и както пише: „*Голяма част от тези минерали се съхраняват в природо-*

Фиг. 1. Геологическа карта на Южна България в М 1:420 000 (Shkorpil, 1882a)

изпитателните сбирки в Областната реална гимназия в Сливен.“

След две години издава преработено и допълнено издание на „Природни богатства в целокупна България“ (Shkorpil, 1884) с нова геологическа карта в мащаб 1:3 000 000. В предговора се акцентира върху необходимостта от подробно изследване на удивителните природни богатства на „нашето отечество“. Споделено е мнение, че те се намират в „онова състояние, в което природата ги е създала“ и отправя предупреждение, че чужденците знаят за тези богатства и биха се възползвали от тях, което би означавало „да се готвим да станем слуги“. Фразата „Познай себе си“ е отпечатана след предисловието. Познавателно-научната стойност на изследванията си Х. Шкорпил допълва с приложените таблици: сведения за топлите Хисарски минерални извори; разходи за добиване на Самоковското желязо преди Руско-турската война; находища на въглища; геологически формации; опит за класификация на почвите в Южна България; добиване на морска сол в гр. Анхиало и др.

Съвсем закономерно Х. Шкорпил обръща внимание на българските почви, като подчертава, че те са голямо национално богатство и гаранция за икономически просперитет. Най-систематични и доста ранни данни намираме в „Природните богатства“ от 1884 г. (Shkorpil, 1884). Авторът привежда данни за връзката между минералния състав на скалите и свойствата на почвите. Дава класификация на почвите в Южна България и пръв въвежда в литературата термините „орница“ и „сподница“. Класификацията на почвите е първа по рода си и в голяма степен обхваща почвеното разнообразие на територия на съвременна България. В класификацията, под мотото „Орната пръст е главната основа на земеделието“, авторът разделя почвите на 8 типа, като за всеки от тях привежда данни за скалите, от които са образувани, географското разпространение, растения, виреещи най-добре в съ-

ответния тип, включително и земеделски култури, за които се предрича голямо бъдеще за България.

Във Втория годишник на Сливенската мъжка гимназия през 1883 г. Х. Шкорпил обнародва статията „Едновременно море в околностите на Сливен“ (Shkorpil, 1883), предмет на която е палеонтологията на района, а в статията „Върху пловдивската флора (с геологически и фаунистически бележки)“ (Shkorpil, 1897), публикувана в Отчет на Пловдивската мъжка гимназия, включва натрупаните в продължение на 15 г. наблюдения върху геологията в района на Пловдив, като прави връзка между скали, почви и благоприятни условия за развите на съответната растителност.

Литература References

- Bonchev, E. 1955. *Geology of Bulgaria. Part I*. Sofia, Nauka i Izkustvo, 264 p., 22–24 (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1881. *Some Notes about the Plovdiv Ground Waters*. Sliven, Print Newspaper “Balgarski Flag”, 12 p. (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1882a. Geological map of South Bulgaria. – *First Annual Report of the Sliven Secondary School*. Sliven, Print Newspaper “Balgarski Flag”, 9–14 (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1882b. *Carte géologique de la Roumélie Orientale par Hermenegild Skorpil*. Scale 1:420 000. Praga (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1882c. *Mineral Wealth's which are Find in South Bulgaria at the Present Moment*. Sliven, Print Newspaper “Balgarski Flag”, 102 p. (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1883. The old-time sea near Sliven town. – *Second Annual Report of the Sliven Secondary School*. Sliven, Print Newspaper “Balgarski Flag”, 3–14 (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1884. *Natural Wealth's in Entire Bulgaria*. 2nd Ed. Plovdiv, Publishing and Printing “Hr. G. Danov”, 206 p. (in Bulgarian).
- Shkorpil, H. 1897. *About the Plovdiv flora*. – *Annual Report of the Plovdiv Secondary School “Aleksandar I”*. Plovdiv, Printing Company “Consent”, 3–23 (in Bulgarian).
- Zlatarski, G. 1927. *Geology of Bulgaria*. Sofia, University Library № 65, 228 p. (in Bulgarian).